

שיעור בענין נער שנעשה בר מצוה ב' באב כשהצום נדחה

יהודה בלס

1) תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ב עמוד א

משנה/. הכל חייבין בראייה, חוץ מחרש, שוטה, וקטן, וטומטום, ואנדרוגינוס, ונשים, ועבדים שאינם משוחררים, החיגר, והסומא, והחולה, והזקן, ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. איזהו קטן - כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, שנאמר שלש רגלים. בית שמאי אומרים: הראייה שתי כסף, והחגיגה מעה כסף. ובית הלל אומרים: הראייה מעה כסף, והחגיגה שתי כסף. גמרא. הכל לאתווי מאי? - לאתווי מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה, הכל לאתווי מאי? - לאתווי חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני. - הניחא למאן דאמר כולן תשלומין זה לזה, אלא למאן דאמר כולן תשלומין דראשון - הכל לאתווי מאי?

רש"י מסכת חגיגה דף ב עמוד א

הניחא למאן דאמר כו' - לקמן אמרינן בפירקין/חגיגה/ (ט, א) שיש לקרבנות החג תשלומין כל שבעה, ואיפליגו בה אמוראי, איכא למאן דאמר תשלומין זה לזה ואיכא למאן דאמר תשלומין דראשון הו, ואמרינן: מאי בינייהו - חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני איכא בינייהו, מאן דאמר כולן תשלומין לראשון, מי שמחויב בראשון ולא הביא - יביא באחד משאר הימים, ומי שאינו מחויב - אינו צריך תשלומין, ומאן דאמר תשלומין זה לזה, קסבר: החובה מוטלת על כל אחד מן שאר הימים, ולא על הראשון לבדו, הלכך, אף מי שפטור בראשון ונראה בשני - חייב להביא, ואם לא הביא בו ביום - יביא למחר.

2) תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ט עמוד א

ומאי תשלומין? רבי יוחנן אמר: תשלומין לראשון, ורבי אושעיא אמר: תשלומין זה לזה. מאי בינייהו? - אמר רבי זירא: חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני איכא בינייהו. רבי יוחנן אמר: תשלומין לראשון, כיון דלא חזי בראשון - לא חזי בשני. ורבי אושעיא אמר: תשלומין זה לזה. אף על גב דלא חזי בראשון - חזי בשני.

3) רמב"ם הלכות חגיגה פרק א הלכה ד

מי שלא הקריב ביום טוב הראשון עולת ראייתו ושלמי חגיגתו הרי זה מקריבן בשאר ימות הרגל שנאמר שבעת ימים תחוג לה' אלהיך מלמד שכולן ראויין לחגיגה וכולן תשלומי ראשון הם.

4) תוספות מסכת חגיגה דף ב עמוד א

איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב - משם והלאה הוה ליה הגיע לחינוך ומדרבנן הוא דמחויב וצריך להביא קרבנותיו נדבה ולמ"ד (ביצה יט.) אין קריבין ביום טוב אין קריבין עד למחר בחול המועד אך קשה למורי למ"ד תשלומין דראשון ניהו כיון דלא מצי קריב בראשון לא קריב תו כדאמרינן לקמן (דף ט.) גבי חיגר שנתפשט בשני וי"ל דהתם גברא לא חזי הלכך כיון דלא חזי בראשונה לא חזי בשני אבל הכא כל חיוב שיש בשני ישנו בראשונה אלא משום שאינו היום ראוי עכשיו...

5) טורי אבן מסכת חגיגה דף ו עמוד א

פיסקא איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב. אבל משם ואילך חייב לחנכו מדרבנן ופי' התוס'... מיהו למאי דפי' לקמן (דף ט') דכל היכא שאין ראוי מחמת היום ה"ל כאילו גברא לא חזי ואין לו תשלומין למ"ד כולן תשלומין דראשון, ...א"כ גבי קטן דלא שייך ה"ט דהא מה"ל לאו בר חיוב הוא דאפילו אי אמרת דאין לו תשלומין אינו דוחה י"ט הא וודאי תקשה אמאי יש לו תשלומין למ"ד כולן תשלומין דראשון הא לא חזי בראשון... ומ"מ נ"ל...דמשהגיע לחינוך חייב נמי בקרבן ראייה מדרבנן אפ"ה ניחא הא דמביא אף על גב דלא חזי בראשון דהא בלא"ה כיון דקטן פטור מה"ל אינו יכול להביא לשם קרבן ראייה דה"ל חולין בעזרה אלא מביאו בתורת נדבה וגם אינו יכול לסמוך עליו דקטן אינו סומך ואפ"ה דמי לחינוך וכדפירש התוס' עצמם, וה"נ כיון דהא דתיקנו רבנן לחינוך לקטן ה"ט כדי שיהא מחונך למצות לכשיגדיל הילכך כל היכא דבר חיובא הוא כשיגדיל אלא שקטנותו גרם לו לפטור בר חינוך הוא כדי שיהא מחונך לכשיגדיל מש"ה אף על גב דבקטנותו לא חזי בראשון יש לו תשלומין אף על גב דכה"ל בגדול דלא חזי בראשון פטור משום דהא דקטן לא חזי בראשון קטנותו גרמא ליה הואיל דלאו בר חיוב הוא מה"ל אינו דוחה י"ט והרי כשיגדיל ויהא בר חיוב יהא חזי בראשון הילכך בר חינוך הוא כדי דכשיגדיל יהא כבר מחונך, ול"ד להא דמסיק אב"י בגמ' (דף ו' ע"א) גבי קטן חיגר שיכול להתפשט וסומא שיכול להתפתח קודם שיגדיל דפטור הואיל וגדול כה"ל פטור מה"ל דש"ה דלאו קטנותו גורם לו לפטור אלא דבר אחר, וכיון דגדול חיגר וסומא פטור מה"ל אין להחמיר בקטן דרבנן יותר מגדול של תורה, אבל הא דקטנותו גורם לו דלא חזי בראשון דהא גדול חזי ואפילו חל יום ראשון בשבת גבי גדול כחזי דיינינן ליה מטעמא דפי', וכיון דהא דלא חזי בראשון קטנותו הוא גרם לו דאינו בר חיוב מה"ל ל"ל בה דהא מ"מ ראוי לחינוך לכשיגדיל דהא זה עיקר טעם חינוך לקטן בכל המצות אף על גב דמה"ל פטור הוא...

שיעור בענין נער שנעשה בר מצוה ב' באב כשהצום נדחה

יהודה בלס

6 תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צג עמוד א

דתניא: גר שנתגייר בין שני פסחים, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים - חייב לעשות פסח שני. דברי רבי. רבי נתן אומר: כל שזקוק לראשון - זקוק לשני, כל שאין זקוק לראשון - אין זקוק לשני. במאי קמיפלגי? רבי סבר: שני רגל בפני עצמו הוא, רבי נתן סבר: שני תשלומין דראשון הוא, תקוני לראשון לא מתקין ליה.

7 שו"ת הרשב"א חלק א סימן תקב

ומה ששאלת בטי' באב שחל להיות בשבת מהו בתשמיש המטה? מי הוי כאבל דעלמא דאמרינן דברים שבצנעה נוהג?

נראה לי שאין נוהג בו שום אבלות. דהא אמרי' מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו דאבלות ישנה שאני. וכ"ש דלגמרי עקרוה מתשיעי ואוקמוה. ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי כדאיתא התם.

8 תלמוד בבלי מסכת תענית דף כט עמוד א

בשבעה נכנסו נכרים להיכל, ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו, שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב. והיינו דאמר רבי יוחנן: אלמלי הייתי באותו הדור - לא קבעתי אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף. ורבנן: אתחלתא דפורענותא עדיפא.

9 תלמוד בבלי מסכת תענית דף כט עמוד ב

תנאי היא, דתניא: תשעה באב שחל להיות בשבת, וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו, ואסור לספר ולכבס מראש חדש ועד התענית, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: כל החדש כולו אסור. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו אסור אלא אותה שבת בלבד.

10 טור אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנד

וה"ר יצחק כתב אף על פי שאנו דוחין אותו עד למחר אסור בתשמיש המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל שנדחה עד אחר הרגל אפי"ה דברים שבצינעא נוהגין ה"נ שבת זו גבי ט"ב הוא כמו רגל ואסור בתשמיש המטה והר"ם מרוטנבורג חלק עליו וסוף דבריו ומיהו נכון להחמיר כדברי מורי שאפי"ה הוא מיקל ואני מחמיר היה לי לעשות כדבריו וכ"ש עתה שהוא מחמיר ואני מיקל...

11 טור אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא

...ואם חל ט"ב יום א' או בשבת ונדחה עד אחר השבת מותר ב' שבתות בשבוע שלפניו מותר כיון שנדחה התענית עד יום הראשון א"כ שבת ראשונה אינה שבת שחל ט"ב להיות בתוכי ובשנייה נמי הוא אחר התענית הלכך מותר בשניהם ובספר המצות כתב שנהגו כשחל להיות בשבת לאסור כל שבוע שלפניו לספר ולכבס...

12 שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנד סעיף יט

אם חל תשעה באב בשבת, מותר בכולן אפילו בתשמיש המטה. הגה: ויש אוסרים תשמיש המטה, וכן נוהגין (טור) בשם ר"י ואגור ומנהגים).

13 שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנט סעיף ט

ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא.

14 שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנא סעיף ד

לאחר התענית מותר לספר ולכבס מיד. ואם חל תשעה באב ביום ראשון או בשבת ונדחה לאחר השבת, מותר בשתי השבתות, בין שקודם התענית בין שאחרי. ויש מי שאומר שנהגו לאסור כל שבוע שלפניו, חוץ מיום ה' ויום ו'. הגה: ונוהגין להחמיר מתחלת ראש חודש לענין כיבוס, אבל תספורת נוהגים להחמיר מ"ז בתמוז (מנהגים).

15 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ה עמוד א

אמר רב: מגילה, בזמנה - קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה - בעשרה. רב אסי אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה. הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי. ומי אמר רב הכי? והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: פורים שחל להיות בשבת - ערב שבת זמנם. - ערב שבת זמנם? והא שבת זמנם הוא! אלא לאו הכי קאמר: שלא בזמנם - כזמנם, מה זמנם אפילו ביחיד, אף שלא בזמנם - אפילו ביחיד! - לא, לענין מקרא מגילה בעשרה. אלא, מאי ערב שבת זמנם - לאפוקי מדרבי, דאמר הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה - הא קא משמע לן דערב שבת זמנם הוא.

רש"י מסכת מגילה דף ה עמוד א

שיעור בענין נער שנעשה בר מצוה בי' באב כשהצום נדחה

יהודה בלס

ערב שבת זמננס הוא - משמע שהוא זמן הקבוע להו מימי אנשי כנסת הגדולה, מדלא קאמר מקדימין לערב שבת, להכי קשה ליה: והא שבת זמננס הוא, שהרי ארבעה עשר הוקבע לפרזים, אלא להכי נקט האי לישנא, דתשמע מינה הואיל ותיקנו להן חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה - הרי הוא לנו כיום וזמן הקבוע מתחלה לכל דבריו, ואף על פי שהוא שלא בזמנן - הוי כזמנן.

16) תלמוד בבלי מסכת מנחות דף נא עמוד א

רבא אמר: על מחבת - מלמד שטעונה כלי, ואי אפי לה מאתמול איפסיל ליה בלינה.

17) תוספות מסכת מנחות דף נא עמוד א

ותימה היכי מוכח דאי אפי לה מאתמול איפסלה בלינה הא כלי שרת אין מקדשין אלא בזמנן וי"ל כדפי' לעיל כיון דכתיב בקרא על מחבת על כרחין בעי קידוש כלי מיהו קשיא לקמן (דף צה:): גבי שתי הלחם דהא לא כתיב תנור בקרא והיכי מוכח דאפייתן דוחה שבת ויש לומר כיון דלא דחו שבת אם כן מאתמול נמי הוי זמנן...

18) תוספות מסכת יבמות דף עב עמוד ב

שלא בזמנו נשרף בין ביום בין בלילה - וא"ת הא דרשי' ליתן בקר שני על שריפתו וכיון דשלא בזמנו הוא למה צריך להמתין עד הבקר ישרפנו במוצאי יום טוב דכבר נעשה נותר מקודם ויש לומר דכיון דלא אפשר לשורפנו ביום טוב קבע זמנו בבקר שני.

19) שו"ת דברי מלכאל חלק ה סימן קל

ועוד נראה והוא העיקר כי תשלומין שייך כשאפשר שיעשו את עיקר ולא יצטרכו להשלים. אבל כשחל בש"ק הרי זה היה ידוע בעת שגזרו להתענות שיזדמן שיחול בש"ק ותקנו אז שיתענו למחר וא"כ חדא גזירה היא. ולא הוי בתורת תשלומין. ולא דמי לפסח דשם אפשר שיהיו כל ישראל טהורים ולא יצטרכו לעשות פסח שני.

20) תלמוד בבלי מסכת תענית דף י עמוד ב

ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין - הרי זה מתענה עמהן, ממקום שמתענין למקום שאין מתענין - הרי זה מתענה ומשלים. שכח ואכל ושתה - אל יתראה בפני הצבור, ואל ינהיג עידונין בעצמו, שנאמר ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. אמר להם יעקב לבניו: אל תראו עצמכם כשאתם שבעין לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל, כדי שלא יתקנאו בכם.

21) שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תכנ

אך ז"א דעיקר הטעם שמתענה עמהם פירשו רוב פוסקים שהוא מפני המחלוקת דאף שהוא אוכל בצנעא. מכל מקום ניכר אם אכל. וזה שייך רק רק באדם שבא לעיר אחרת. אבל בעירו לא שייך למחלוקת כמו שמותר לחוש לעצמו לנהוג בכמה חומרות ואין בזה משום מחלוקת: